

Anteckningar om svenska skalbaggar. XVI¹

AV THURE PALM

Pelophila borealis Payk. — Om denna arts biologi säger Lindroth (1945 s. 593): »Zweifelsohne überwintern die Käfer, ob bei uns daneben auch die Larven, ist noch unentschieden». I Karesuando (T. Lpm.) tog jag den 3—15/8 1963 talrika imagines, även en och annan nykläckt, samt i drift-ränder på sankängar vid älven flera 11—13 mm långa larver. Då dygns-temperaturen redan var låg (översteg på dagen sällan +10°), skulle säkerligen såväl imagines som larver komma att övervintra.

Bembidion virens Gyll. — På samma plats fann jag den 10/8 1963 under småstenar och torkande, ilandspolade grönalgmattor vid en sandig sjöstrand, där endast denna *Bembidion*-art talrikt förekom, imagines, fullväxta larver (6—7 mm) och 1 puppa, som kläcktes den 15/8.

B. rupestre L. — T. Lpm. Vittangi den 2/8 1963 under stenar på grusstrand vid älven imagines, även nykläckta, samt fullväxta larver (6—7 mm) och puppor, som kläcktes 6—7/8. — T. Lpm. Karesuando den 4/8 1963 under sten på grusig sjöstrand en fullväxt larv.

Patrobus septentrionis Dej. — T. Lpm. Karesuando den 7/8 1963 och T. Lpm. Vittangi den 14/8 1963 talrika fullväxta larver (11—12 mm) under detritus vid älv- och sjöstränder.

P. assimilis Chaud. — T. Lpm. Karesuando den 4—10/8 1963 flera fullväxta larver tillsammans med föregående art.

Omalium allardi Fairm. — Vid genomgång av coleopter-larvsamlingarna i Zool. institutionen i Lund fann jag ett spritrör med ganska många larver, puppor och nykläckta imagines av *Omalium allardi*. Djuren härstammade från Köpenhamn och var insamlade i oktober 1902 av W. Schlick, sannolikt i kompost eller stallavfall. Enligt C. G. Thomson skall arten en gång ha tagits i en källare i Malmö av lektor L. Stenborg, men detta fynd har ej kunnat verifieras med beläggsexemplar.

Philonthus cephalotes Grav., **nigriventris** Thoms. och **sordidus** Grav. — Dessa tre *Philonthus*-arter har alltid ansetts svårskilda på grund av individuell variation. Detta gäller ej blott storlek, färg, huvudets form, i viss mån mikroskulptur o.a. yttre karaktärer utan också hos ♂ (♀♀ kan ofta ej säkert bestämmas) paramerformen och paramerkornens antal. Under senare år har jag haft tillfälle undersöka serier av alla arterna, varvid det visat sig att variationerna är särskilt stora hos *sordidus*. Beskrivningen av denna art i Svensk Insektafauna. Staphylinidae 3. 1963 s. 75 o.f. bör därför komplet-

¹ Två danska skalbaggsfynd med anknytning till svenska faunan är också medtagna.

teras med följande: undantagsvis kan längden uppgå ända till 7,5 mm och huvudet hos stora ♂♂ vara tydligt bredare än halsskölden; paramerformen varierar med \pm tillspetsad eller avrundad apex och \pm framträdande insnörning framför kornraderna; paramerkornens antal är ej alltid ca 25 utan riktigare ca 15—25. Då *sordidus* liksom *nigriventris* har kornen placerade nära sidokanten, kan dessa arter vid lågt kornantal hos *sordidus* vara svåra att skilja på paramererna.

För säker identifiering av de ifrågavarande arterna bör helst ett större material (med ♂♂) föreligga. Redan på det yttre kan *sordidus* i regel lätt avskiljas från *cephalotes* och *nigriventris* genom öppnare och kraftigare täckvingpunktering samt genom ytterst fin och delvis försvunnen mikroskulptur på huvud och halssköld. Mera vanskligt är det att på det yttre skilja *cephalotes* och *nigriventris* åt; däremot synes hos ♂♂ paramerkornens antal och placering (jfr Svensk Insektfauna) vara säkra artkännetecken.

I västra Medelhavsområdet och västra Mellaneuropa förekommer en *sordidus* närstående art, *sparsus* Lucas, vilken så långt norrut som i Oldenburg av G. Kerstens sällats fram i stort antal ur gödsel och avfall i ett hönsstall. Möjligen kan denna art väntas uppträda på liknande lokaler även i de nordiska länderna. *Ph. sparsus* saknar i regel mikroskulptur nästan helt på huvud och halssköld. Avgörande skils *sparsus* från *sordidus* på parameren, som har de mörka kornen placerade i en tvärrad framför spetsen och ej utmed dennas sidor.

Ph. punctus Grav. — Arten har hittills anträffats mest sparsamt och mycket lokalt på fuktiga eller sankta lermarker, speciellt på sådana av alvarnatur. Under en resa på Gotland sommaren 1964 undersökte jag emellertid den 12/7 en lokal, där *punctus* uppträdde talrikt (över 100 sedda ex.) och var den dominerande *Philonthus*-arten, varför det kanske kan vara av intresse att något närmare beskriva platsen.

Högsommaren 1964 var på Gotland ovanligt torr med påföljd att smärre träsk och myrar hastigt torkade ut. På en del av dem hade man för betesdjurens skull grävt gropar, som vid tidpunkten för mitt besök oftast innehöll vatten. Rätt många sådana gropar inventerades på sin skalbaggsfauna, både i vattnet och vid de fuktiga kanterna. Ett av de mest givande vattenhålén fann jag den nämnda dagen vid Ödehoburga på Fårön. I gammal, gles tallskog (hemvist för blåkråka!) med gräs och örter på marken låg en omkring ett halvt hektar stor sänka, som på grund av den torra algvegetationen lyste vit på långt håll men som av märken på större stenar att döma tidigare under året varit fylld med halvmeterdjupt vatten. Botten var nu täckt av en sammanhängande och rätt tjock matta av kransalger (*Chara*), i ytan så snustorr och spröd att den vid lätt beröring föll ihop till stoft. Jorden under växttäcket innehöll dock ännu fuktighet, vilket framträdde också på fastmarken vid våtens kanter, där en 20 meter bred zon hade grönt och frodigt gräs, medan detta längre bort var brunbränt och vissnat. I våtens lägsta del befann sig en meterdjup vattenfylld grop, ungefär 1,5 m i genomskärning. Det här ännu levande växttäcket hängde likt ymnig vitmossa ner över gropens kanter, vilka liksom dess botten bestod av fet kalklera och gyttja. Insektfaunan i vattnet och på gropkanterna var särdeles art- och individrik, tydligen en sammanträngning av djur, som eljest skulle ha varit spridda över betydligt större yta. Genom doppning av växttäcket under vatten och ytans avskumning med håv kunde gropkanternas fauna bekvämt och effek-

tivt inventeras. Bland mängden av simmande djur lade man genast märke till en stor *Philonthus*, som visade sig vara *punctus*. Av släktets övriga arter förekom endast spridda exemplar av *Ph. micans* Grav. Bland andra dominerande skalbaggsorter antecknades *Bembidion varium* Ol., *Pterostichus nigrita* F., *Tachyusa atra* Grav. och *Gnypeta carbonaria* Mannh. Omnämmande förtjänar kanske också *Stenolophus mixtus* Hbst, en på Gotland för ej länge sedan nyupptäckt carabid, som sågs i åtskilliga exemplar vid den lilla gropan.

Lokalen föreföll sålunda väl motsvara *Philonthus punctus*' levnadskrav, och därför sökte jag också efter artens larver. Sådana kunde inte påvisas, men väl en puppa som kläcktes den 17/7. Denna låg under växttäcknet ett stycke från gropan där fuktigheten var mindre.

Quedius fumatus Steph. — Genom ett förargligt förbiseende vid korrekturläsningen av Svensk Insektfauna. Staphylinidae 3 s. 147 har ett sättningsfel beträffande artens utbredning (angiven lika som för den föregående arten, *Q. nigriceps*) ej i tid upptäckts. Den riktiga nordiska utbredningen för *Q. fumatus* skall vara: Sk., Bl., Hall., Boh. — Dmk, Nge.

Mycetoporus bergrothi Hellén — På Ryggmossen (Upl. Bälinge sn), en stor högmossa av ursprunglig typ, där *Philonthus (Gabrius) sphagnicola* Sjöb. regelbundet förekommer och där den nordliga halticinen *Aphthona erichsoni* Zett. är ganska vanlig, har nu också det sällsynta Sphagnum-djuret *Mycetoporus bergrothi* påträffats. Den 29/4 1962 togs 1 ♂ vid sållning av löv-, moss- och kvistrester strax innanför mosslaggen och den 12/6 1962 1 ♀, som hamnat i en utsatt fångstfälla (formalinskål) ute på mossen.

Hypocyptus hansenii Palm. — Denna art är ej funnen i Sverige men kan möjligen bli det. En viss tvekan har rätt om dess självständighet, emedan den står mycket nära *pulicarius* v. *apicalis* Bris. och beskrivits på ett enda ♂-ex. (Palm 1949 s. 75—76). Detta hade en från *pulicarius* tydligt avvikande penis och avvek också genom några yttre detaljer. I Danmarks Fauna (Hansen 1952 s. 145) upptas *hansenii* som synonym till *pulicarius*, men redovisas i den nya nordiska skalbaggs katalogen (1960) och i »Fortegnelse over Danmarks biller» (Hansen 1964 s. 145) som självständig art. Ett danskt exemplar, insamlat den 27/10 1948 i trakten av Haderslev på Jylland, ligger till grund för beskrivningen, och arten har sedan ej återfunnits i Danmark.

Emellertid erhöj jag på våren 1965 från Dr. G.-A. Lohse, Hamburg, en liten sändning tyska *Hypocyptus* för bestämning, och i den kollektionen fanns också 1 ♂ av *H. hansenii* tagen i Schleswig, alltså ej så långt från den danska lokalen. Det tyska och det danska exemplaret överensstämmer i alla väsentliga punkter och visar att *hansenii* otvivelaktigt är en god art. Hanen (honan ännu obekant) kännes särskilt igen på penisformen, den mycket svagt utvidgade 1. tarsleden på frambenen och de slanka antennerna (jfr originalbeskrivningen).

Amischa sarsi Munst. — Relativt sent har denna art upptäckts som svensk (Palm 1955 s. 134 och 1957 s. 42). Under senare år har jag funnit den regelbundet och ofta rätt talrikt på en lokal nära Uppsala. Det är en gräsklädd, solig ängsbacke i ett skogsbryn, där arten tidigt på våren strax efter snösmältningen — men endast då — kan tas vid siktning av grästrer, löv och annat avfall på myllrikt kalkgrus samt på undersidan av stenar, som ligger djupt nedbäddade i gräsvallen och något uppvärmts av vårsolen.

Atheta (Hygroecia) luridipennis Mannh. — Denna art är väl i regel säll-

synt men kan lokalt uppträda i stort antal. Orsaken till detta torde vara dess speciella krav på biotop: gärna beskuggad mark med lövförna och mossor samt med mycket fuktigt lerslam i botten. Sådana biotoper uppkommer t.ex. vid slamförande skogsbäckar. Nära Uppsala (i Hässelby lund) brukar jag regelbundet vittja en utlagd lövkompost, där arten tidvis är mycket allmän i de djupaste, mycket fuktiga skikten nära den leriga markytan. Nykläckta imagines har iakttagits i slutet av juli.

Athous mutilatus Rosh. — Sedan den lätt igenkännliga larven till denna »urskogs-knäppare» blivit bekant (Palm 1954 s. 17), har artens förekomst kunnat fastställas i det ena syd- och mellansvenska landskapet efter det andra. Imagines ser man däremot ytterst sällan i naturen. I mitt larvmaterial från urskogsområdena vid Nedre Dalälven (Upl. Älvkarleby sn) finns också en medelstor larv av *Athous mutilatus*, tagen den 29/8 1937 under barken av en murken ek. Detta är det hittills kända nordligaste fyndet av arten.

Paramecosoma melanocephalum Hbst. — Under ett besök den 17/7 1964 vid Gothems-åns utlopp på östra Gotland fann jag ett par imagines vid växtrötter på sand. Fyndet omnämnes, emedan arten hittills ej varit känd från vare sig Gotland eller Öland.

Enicmus pseudominutus A. Strand. — Under mitt besök i Karesuando (T. Lpm.) i augusti 1963 tog jag vara på 100-tals ex. av en *Enicmus* av »*minutus*»-typ. Alltsammans är *E. pseudominutus*, som i denna trakt av landet tydligen är den dominerande, om ej enda arten av *minutus*-gruppen. Särskilt vanlig var den (tillsammans med *Cryptophagus archangelicus* J. Sahlb. och *Lathridius sahlbergi* Rtt.) bland gammalt hö i ängslador.

Scymnus (Pullus) testaceus Motsch. = **Scymnus limbatus** Steph. — Det är långt ifrån ovanligt att en och samma art beskrivits under olika namn i skilda länder. Så är fallet med de båda rubricerade arterna, av vilka *testaceus* beskrivits efter östeuropeiska ex. 1837 och *limbatus* efter engelska 1831. Först omkring 130 år senare har coccinellid-specialisten Dr. H. Fürsch (1964 s. 121 o.f.) gjort klart, att *limbatus* och *testaceus* är identiska och att arten följaktligen skall bära det äldsta namnet = *limbatus*. Båda är uppgivna för Sverige, *limbatus* först under senare år (Palm 1956 s. 42 och Lundberg 1956 s. 183). Utbredningen för arten blir nu (sedan också *testaceus*-fynden tas med): Bl., Sm., Öl., Jmt. och Nb. Mitt jämtlands-ex. är taget på *Salix*, som av Fürsch anges vara den typiska värdväxten.

Melanimon tibiale F. — Förstadierna till våra träd- och svampboende heteromerer är i allmänhet lätta att finna och identifiera, emedan de vanligen lever i sällskap med imagines. Mark-heteromerernas förstadier kan vara mera svåråtkomliga på grund av dolt levnadssätt. Den 18/7 1963 fann jag vid Bunge på norra Gotland några puppor av *Melanimon tibiale* vid växtrötter på flack sandstrand med tångflak. De kläcktes ett par dagar senare.

Longitarsus jacobaeae Wat. — Enligt »poängkatalogen» skall denna vår näst största art av släktet inte vara särskilt sällsynt, men jag har ej påträffat den förrän den 17/7 1964 vid Gothems-åns mynning på östra Gotland. Där växte vid den sandiga havsstranden på bäddar av tång spridda exemplar av *Senecio jacobaeae*, på vilka *Longitarsus jacobaeae* förekom i stort antal.

Otiorrhynchus porceatus Hbst. — De första svenska fynden av denna möjligen kulturspridda *Otiorrhynchus*-art gjordes i Alnarps park (Sk.) år 1948

(Berdén 1948 s. 167), där den senare återfunnits av flera samlare. Den 7/7 1964 kunde den uppdagas även på Gotland, där jag vid östra ringmuren i Visby tog 1 ex. vid växtrötter på kalkgrusgrund.

Citerad litteratur

- BERDÉN, S. 1948. Två för Sverige nya skalbaggar, funna vid Alnarp. Opusc. Ent. 13. Lund.
FÜRSCH, H. 1964. *Scymnus (Pullus) testaceus* Motsch. = *Scymnus (Pullus) limbatus* Steph. Nachrichtenbl. der Bayer. Entom. 13 Jahrg. Nr. 12. München.
HANSEN, V. 1952. Rovbiller 2. Danm. Fauna Bd. 58. Köpenhamn.
— 1964. Fortegnelse over Danmarks biller. Ent. Medd. 33. Köpenhamn.
LINDROTH, C. H. 1945. Die fennoskandischen Carabidae I. Göteborgs Kungl. Vet.- och Vitterh.-Samhälles Handl. 6, serie B, band 4, nr 1. Göteborg.
LUNDBERG, S. 1956. Iakttagelser över skalbaggar i Norrbotten. Ent. Tidskr. 77. Stockholm.
PALM, T. 1949. Eine neue *Hypocyptus*-Art aus Dänemark. Ibid. 70.
— 1954. Anteckningar om svenska skalbaggar. IX. Ibid. 75.
— 1955. För Sverige nya Coleoptera. XV. Ibid. 76.
— 1956. Bidrag till svenska skalbaggars biologi och systematik. 15—17. Ibid. 77.
— 1957. Anteckningar om svenska skalbaggar. XII. Ibid. 78.